

Z VĚDECKÉHO ŽIVOTA

Zpráva z konference „Obchodní korporace a ochrana slabší strany – tradice a nové výzvy“

V pátek 10. června 2016 se při příležitosti setkání českých a slovenských vyučujících obchodního práva uskutečnila na půdě Právnické fakulty Univerzity Karlovy vědecká konference s tématem *Obchodní korporace a ochrana slabší strany – tradice a nové výzvy*. Jak již název napovídá, předmětem příspěvků bylo téma, které silně rezonuje tuzemským i slovenským právem, a sice téma ochrany slabší strany v právu obchodních korporací.

Konferenci zahájila vedoucí katedry obchodního práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy *prof. JUDr. Stanislava Černá, CSc.*, která přivítala přítomné vyučující a poděkovala za hojnou účast, neboť konferenci navštívilo více než 50 hostů.

Po úvodním slově došlo již na jednotlivá vystoupení, která byla seřazena do tří bloků. Závěr každého z nich byl věnován diskuzi, do níž se aktivně zapojili nejen přednášející, ale i přítomní hosté.

Jako první se svého slova ujal *JUDr. Robert Pelikán, Ph.D.*, z Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, jenž přednesl svůj příspěvek na téma *Ochrana slabší strany v korporátním právu*. V něm se pokusil zodpovědět otázku, která se volně prolínala celým průběhem konference, a sice, zda jsou nástroje směřující k ochraně slabší strany obsažené v občanském zákoníku aplikovatelné také v právu korporáčním, a to včetně úpravy tzv. adhezních smluv. Ačkoli i v právu obchodních korporací je možné nalézt řadu situací, kdy jedna ze smluvních stran nemůže ovlivnit obsah uzavírané smlouvy, je přednášející názoru, že úprava adhezních smluv na korporáční právo nedopadá. Užití ochrany slabší strany v korporáčním právu je nejen nevhodné, nýbrž i nepotřebné. Korporáční právo je právním odvětvím, které se snaží vyvažovat rozličné zájmy a nerovnováhy, z čehož plyne, že sama obchodní korporace je právním konstruktem institucionalizované ochrany slabší strany. Jedinou cestou ke stabilitě právních a obchodních vztahů pak je, aby proměnlivý sociální konstrukt, který byl nadán právní subjektivitou, měl zajištěnou také určitou míru stability. Na tomto závěru nic nemění ani skutečnost, že české právo neobsahuje výslovnou výlukou adhezních smluv pro korporáční poměry, jako to činí právo německé. Důvodem je odlišná systematika občanského zákoníku, který obsahuje úpravu adhezních smluv v rámci relativních majetkových práv, zatímco v BGB jde o součást obecné úpravy právních skutečností.

Jako druhý se slova ujal *JUDr. Alexander Škrinár, CSc.*, z Právnické fakulty Trnavské univerzity v Trnavě. Na úvod svého tématu, *zda Je možné považovat člena statutárního orgánu za slabší stranu?* posluchačům ozřejmil, k jakým novelizacím slovenských právních předpisů týkajících se postavení členů statutárních orgánů v poslední době došlo, přičemž dle jeho názoru se výkon funkce člena statutárního orgánu stává čím dál rizikovějším. Po zdůvodnění, že i člena statutárního orgánu lze v řadě případů považovat za slabší stranu, se vystupující zaměřil na možnosti obrany, jaké právo tomuto členovi v různých situacích nabízí. Jednoduché je řešení případů, kdy se člen statutárního orgánu domnívá, že usnesení valné hromady ukládající mu určité úkoly, je v rozporu s právními předpisy. Tehdy má možnost dovolat se u soudu neplatnosti takového usnesení. Obtížnější bude jeho postavení, pokud valná hromada rozhodne o odměnách členů statutárního orgánu souhrnně, přičemž členy statutárního orgánu zároveň pověří, aby konkrétní rozdělení určili sami. Dva z členů tak mohou přehlasovat třetího, který v krajním případě nemusí obdržet dokonce nic. Slovenské právo pro tento

případ žádný speciální nástroj obrany nezná, v úvahu tak přichází zejména procesní institut mimořádného opatření.

Úvodní blok konference zakončil *Mgr. Peter Mészáros, PhD.*, z Právnické fakulty Trnavské univerzity se svým vystoupením na téma *Zákaz konkurence v s. r. o. ako znevýhodňujúci faktor*. Nejprve vysvětlil, že slovenská úprava zákazu konkurence je shodná s dřívější úpravou obsaženou v českém obchodním zákoníku, přičemž obsah zákazu konkurence je právní úpravou i judikaturou řešen vcelku přehledně. Sporné však zůstává, která osoba se může zákazu konkurence domáhat. Podle obecné úpravy může práva vzniklá z porušení zákazu konkurence uplatnit společnost, přičemž Nejvyšší soud SR nejprve dovodil, že společníkovi tuto možnost zákonná úprava neposkytuje. Tento úsudek vyvolal v odborných kruzích velkou diskuzi, načež byl v roce 2014 prolomen Ústavním soudem (nález Ústavného soudu SR z 23. října 2014, sp. zn. II. ÚS 398/2014-27), který uvedené právo společníkovi přiznal. Tím však výčet možných osob domáhajících se porušení zákazu konkurence nekončí, v úvahu přicházejí např. věřitelé či sdružení spotřebitelů. Právní úprava by se *de lege ferenda* měla i těmito skupinami osob zabývat.

Druhý blok konference zahájila *prof. JUDr. Jarmila Pokorná, CSc.*, z Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. V příspěvku na téma *Menšinová společnost – tradiční slabší strana uvnitř obchodních společností?* si v úvodu položila otázku, zda všichni společníci prosazují stejný zájem. Tak tomu dle jejího názoru není, neboť každý společník má svůj vlastní individuální zájem a právo jej sledovat, načež pomyslnou hranici tohoto zájmu tvoří povinnost loajality společníka vůči obchodní společnosti. Dále dovodila, že slabší stranou jsou ze svého postavení typicky menšinová společnost. V závěru autorka zmínila rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ve kterém bylo posuzováno usnesení valné hromady, jímž většinový akcionář rozhodl o zvýšení základního kapitálu společnosti. Nejvyšší soud konstatoval, že při posuzování neplatnosti usnesení valné hromady je třeba vždy také vážit účel společnosti a vztah usnesení nejen k současným, ale i k budoucím společníkům. Přednášející proto uzavřela, že slabší strana je v korporačním právu pojmem relativním. Hovoříme-li o ochraně slabší strany, musíme primárně zkoumat, zda má její ochrana vliv na existenci společnosti a na naplňování jejího účelu. Základem je rovnost šancí, respektive možnost ochrany vlastních zájmů.

Jako další vystoupil *Mgr. et. Mgr. Jan Petrov, Ph.D., LL.M.*, z Fakulty právnické Univerzity Palackého v Olomouci s tématem *Ochrana menšinového společníka při zvýšení základního kapitálu*. V počátku svého vystoupení na matematickém vzorci vysvětlil výhodnost zvýšení základního kapitálu pro minoritního společníka, přičemž rozebral také přednostní právo minoritního společníka při zvyšování základního kapitálu společnosti, jakož i riziko zneužití práva majoritním společníkem při zvyšování základního kapitálu. Pokud je přednostní právo společníků zachováno, pak ve spojení se zákazem zneužití práva představuje dostatečnou ochranu. Je-li však vyloučeno, bude nezbytné pečlivě zkoumat existenci důležitého zájmu společnosti na zvýšení základního kapitálu. Přednášející navrhuje dvě úrovně zkoumání: zda vůbec společnost peníze ke konkrétnímu účelu potřebuje a v případě že ano, kolik peněžních prostředků potřebuje. Důležitý zájem společnosti a újma menšinových společníků pak musí být dle přednášejícím citované judikatury vzájemně proporční.

Třetím vystupujícím v prostředním bloku byl *JUDr. Jozef Čorba, PhD.*, z Právnické fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košicích. Úvodem svého příspěvku na téma *Niektoré aspekty ochrany minoritných spoločníkov pri fúziách obchodných spoločností* uvedl, že menšinová společnost povětšinou nedokáže prosadit svůj zájem a k fúzi často dojde i přes jejich nesouhlas. Následně se vystupující zabýval jednotlivými aspekty fúze z pohledu menšinových společníků, a sice zejména právem na odkoupení podílů a právem na doplatek při nesprávném určení výměnného poměru. Svoji pozornost následně obrátil na řízení o určení neplatnosti usnesení

valné hromady o fúzi, přičemž si položil otázku, zda se má v případě vyslovení neplatnosti usnesení obnovit existence společností zaniklých v průběhu fúze. K takovému závěru se autor postavil kriticky, neboť zápisem fúze se majetkové poměry zásadně mění. Revize právního stavu po zapsání fúze do obchodního rejstříku navíc není faktickým ani právním způsobem možná. Reálnou není ani možnost domáhat se náhrady škody, neboť její vyčíslení by bylo velmi problematické.

Druhý blok se svým příspěvkem *Nelochrana věřitelů v souvislosti s přeměnami obchodních korporací* uzavřel JUDr. Jan Lasák, Ph.D., LL.M., z Fakulty právnické Univerzity Palackého v Olomouci. Vystoupení započal hypotézou, že česká právní úprava neposkytuje dostatečnou ochranu věřitelům při odštěpení společnosti. Přednášející uvedl dva základní nástroje ochrany věřitelů, kterými jsou ručení nástupnické společnosti a právo na poskytnutí dodatečné jistoty podle ustanovení § 35 zákona o přeměnách. Zmínil, že ani jeden z těchto nástrojů nemusí poskytovat dostatečnou ochranu. Uvedl příklad, kdy stávající společnost odštěpí svou lukrativní část do jiné existující společnosti. V tomto případě je ručení nástupnické společnosti omezeno buď do výše ocenění jmění, jež mělo podle projektu rozdělení na nástupnickou společnost přejít, a pokud se jmění neoceňuje, do výše rozdílu změny vlastního kapitálu nástupnické společnosti. Vystupující uvedl, že ručení nástupnické společnosti se může vyčerpat tím, že společnost zaplatí některému z jejích věřitelů. Vybere-li byť i spráteného věřitele, zaplacením se ručení do výše zvýšeného kapitálu vyčerpává, a to i vůči všem dalším věřitelům. U práva na dodatečné zajištění pak zdůraznil, že soud může určit, co je a není přiměřené, nicméně dle stávající výkladové praxe není soud oprávněn dodatečnou jistotu zřídit. V tomto ohledu vystupující plédoval za novelizaci právní úpravy.

Závěrečný odpolední blok svým příspěvkem otevřel JUDr. Branislav Jablonka, Ph.D., z Právnické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě. Ve svém vystoupení s názvem *Spotřebitelské obchody – piata generácia obchodných závazkových vzťahov* se zaměřil na slovenskou regulaci spotřebitelských smluv. Reagoval především kriticky na nedávnou novelu slovenského občanského zákoníku, která s účinností od 1. 1. 2014 podřídila spotřebitelské smlouvy (včetně tzv. absolutních obchodů, typicky úvěrů) režimu občanského práva (viz § 52 odst. 2 slovenského občanského zákoníku). Polemizoval, nakolik je nyní možné, aby smluvní strany dobrovolně podřídily jejich smluvní (spotřebitelský) vztah režimu práva obchodního. Doplnil také, že dosavadní slovenská judikatura dovodila, že nová regulace dopadá i na již existující smluvní vztahy, tj. fakticky působí retroaktivně.

Jako další přednesl svůj příspěvek na téma *Kto má chrániť slabšieho. Pozitívne právo alebo súd? doc. JUDr. Milan Ďurica, Ph.D.*, z Právnické fakulty Univerzity Mateja Bela v Banské Bystrici. Svě vystoupení otevřel úvahou o tom, že úprava spotřebitelského práva fakticky představuje odklon od dosavadních tradic a principů promítnutých do právní úpravy a judikatury. Extenzivní, a mnohdy také značně kazuistická, hmotněprávní kogentní regulace ochrany spotřebitele, a to jak na národní, tak na evropské úrovni, dle něj markantně zasahuje do tradičně obhajované smluvní autonomie. Navíc je stále zřetelněji doprovázena procesněprávními zásahy ve prospěch spotřebitele, kupříkladu zákazem vydat ve sporech se spotřebitelem rozsudek pro zmeškání. Tyto hypertrofované zásahy se však dle něj míjí účinkem. Svě úvahy uzavřel konstatováním, že míra ochrany spotřebitele již přestává být efektivní. Plédoval proto za zachování významu tradičních soukromoprávních principů hmotného a procesního práva i v rovině práva spotřebitelského (a to i za cenu případného odklonu od textu právní normy) a za zdůraznění nezbytnosti aktivní role spotřebitele v procesu jeho ochrany.

Do problematiky ochrany společníků kapitálových obchodních společností posluchače svým vystoupením následně přenesl doc. JUDr. Tomáš Dvořák, Ph.D., z Fakulty právnické Západočeské univerzity v Plzni. Ve svém příspěvku *Právní postavení kvalifikovaného společ-*

níka kapitálových obchodních společností po redefinici obchodního práva vyšel z povahy práv kvalifikovaného společníka jako zvláštního způsobu ochrany minority. Dle něj je však tato ochrana nedostatečná a neefektivní. Má-li úprava práv kvalifikovaného společníka, respektive akcionáře sloužit zároveň jako ochrana společnosti proti šikanózním žalobám, pak ani tento účel neplní efektivně. Svou argumentaci opřel o znění čl. 36 LZPS, který garantuje rovný přístup k soudní ochraně. Uzavřel proto, že nevidí důvod, proč jsou společníká práva (např. právo podat derivativní žalobu ve společnosti akciové) v určitých případech svěřena pouze společníkům, respektive akcionářům kvalifikovaným. Není totiž dle něj zřejmé, proč si někteří společníci zaslouží vyšší míru práv než jiní. Tuto disproporci označil za nesprávnou.

Na předcházející vystoupení navázal *Ing. Mgr. Radek Ruban* z Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně se svým příspěvkem na téma *Právní povaha derivativních žalob*. V úvodu svého přednesu nastínil základní (původem americký) princip ovládající derivativní žaloby, a to *contemporaneous ownership rule*, dle něhož musí být žalující akcionář vlastníkem akcií v době, kdy došlo ke skutečnosti zakládající žalobní nárok. Následně posluchačům představil výjimky z tohoto pravidla, které dovodila i tuzemská judikatura (viz usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 9. 2011, sp. zn. 29 Cdo 2295/2010). V závěru svého vystoupení se pak zabýval důsledky zániku účasti žalujícího akcionáře (k tomu viz usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 9. 2014, sp. zn. 29 Cdo 3677/2012) a rovněž zániku akciové společnosti (tj. zániku žalobce). Dovodil, že v takovém případě by zřejmě bylo možné uvažovat o odpovědnosti likvidátora zaniknuvší společnosti, který měl s nezbytnou péčí posoudit, nakolik je v rámci její likvidace vhodné vyčkat na výsledek řízení zahájeného na základě *actio pro socio* podané akcionářem.

Závěrečné vystoupení patřilo *Mgr. Eduardu Belšánovi* z Fakulty právnické Západočeské univerzity v Plzni. V příspěvku s názvem *Oslabování postavení věřitele v obchodních vztazích s ohledem na vývoj postoje k notářským zápisům s doložkou přímé vykonatelnosti* se zaměřil na judikaturu vyšších soudů týkající se notářských zápisů s doložkou přímé vykonatelnosti sepisovaných se spotřebiteli (viz kupříkladu usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 1. 2005, sp. zn. 20 Cdo 207/2004 či usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 6. 2004, sp. zn. 20 Cdo 965/2003). Upozornil, že vývojem judikatury se v současné době dostávají obchodní korporace, které tento zajišťovací instrument využívají, do postavení slabší strany. Slabší stranou se pak velmi brzkou mohou stát nejen v rámci samotného exekučního řízení, ale také v rámci dalších typů civilních řízení – konkrétně řízení insolvenčního. V závěru se přednášející dotkl limitů materiální vykonatelnosti notářského zápisu se zřetelem k ochraně obchodní korporace při vymáhání svých věřitelských nároků v obchodních vztazích.

Po skončení plodné diskuze k posledním příspěvkům *prof. JUDr. Stanislava Černá, CSc.*, odbornou konferenci ukončila a poděkovala všem přítomným za hojnou účast, jakož i organizátorům a sponzorům za jejich pomoc a podporu. Poděkování patří zejména Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, která poskytla finanční podporu i potřebné organizační zázemí. Za sponzorský dar děkují organizátoři také České spořitelně, a. s.

Vydání kolektivní monografie, shrnující vybraná témata výše popsaná, je zamýšleno na konec roku 2016 v nakladatelství Wolters Kluwer.

Klára Hurychová* – Petr Tomášek** – Michael Zvara***

* Mgr. Bc. Klára Hurychová, Právnická fakulta Univerzity Karlovy. E-mail: Kulhankova.Kl@seznam.cz.

**Mgr. Petr Tomášek, Právnická fakulta Univerzity Karlovy. E-mail: petantomasek@seznam.cz.

*** JUDr. Michael Zvara, LL.M., Právnická fakulta Univerzity Karlovy. E-mail: zvara.michael@gmail.com.

Tato zpráva byla vypracována v rámci programu rozvoje vědních oblastí na Univerzitě Karlově, PRVOUK POS – *Soukromé právo XXI. století*.